

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
REKTÖRLÜĞÜ

DOÇ. DR.
MAHMUT PEHLİVAN
ARMAĞANI

SAKARYA 2000

Yrd Doç Dr.Nuri Yavuz	Fırka-i İslahiye'nin Antakya'daki Faaliyetleri	101
Yrd Doç Dr Enis Şahin	Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar ve Okuma Sevgisi Üzerine Bir İnceleme	111
Yrd Doç Dr Haluk Selvi	1919 Seçimlerinde Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın Uç Muhtırası	124
Yrd Doç Dr. Mustafa Demir	Türk- İslam Geleneğinde Şehirleşme ve Yerleşim	133
Yrd Doç Dr. Orhan Hülâgü	Osmanlı Devleti'nin Kuruluşunun 700. Yılında Anlamlı Bir Eser	155
Yrd Doç Dr. Recep Yaşa	Selçuklular'da Nevruz Geleneği	163
Yrd Doç Dr.Mevlüt Koyuncu	Ömer b. Abdülaziz'in İslâm'ı Yayma Politikası	167
Yrd Doç Dr İbrahim Aykun	Erzurum'da Gömülü Bir Hariciyeci: Mehmed Nuri Efendi	181
Yrd Doç Dr. Cezmi Karasu	Kırım Savaşı Sonrası Kırımdan Göçlere İlişkin Bazı Belgeler	188
Dr Ergin Ayan	İslâm Kaynaklarına Göre Oğuzların Tarih Sahnesine Çıkışları	200
Yrd Doç Dr Cemil Kutlu	Bozkurt-Lotus Davası ve Düşündürdükleri	229
Yrd.Doç.Dr Alparslan Ceylan	Erzurumun Kurtuluşu	232
Dr Recep Özman	Assur-Urartu Mücadelelerinin Başlaması	239

Dr. Adil Şen	Ahiliğin Türk-İslam Kültüründeki Yeri	252
Dr. Vehbi Günay	Karasi Beyliği İdâresinde Bergama..	256
Hüseyin Albayrak	Trabzon'da İlk Matbaa ve İlk Gazete	284
Nihat Karaer	Atatürk'ün Dış Politika Stratejisi.....	296
Kenan Olgun	Anayasalarımızda Güçler Dengesi Üzerine Düşünceler 1876-1961 Örneği	304
Lütfi Şeyban	Kudüs'ün Haçlılar Tarafından Alınması ve İlk Kralları Godefroi ile Halefi I.Baudouin (17 Temmuz 1099-18 Temmuz 1100).....	328
İsmail Gündoğdu	The Yalta Conference	341
Araş.Gör. Haşim Şahin	Göynük'te Dini-Sosyal Hayatı Etkileyen İki Farklı Şahsiyet: Akşemseddin ve Bıçakçı ÖmerDede	351
Adem Işık	Karadeniz Bölgesine Gelen Seyyah ve Araştırmacılar	362

KUDÜS'ÜN HAÇLILAR TARAFINDAN ALINMASI VE İLK KRALLARI
GODEFROI İLE HALEFİ I. BAUDOUIN (17 Temmuz 1099 – 18 Temmuz 1100)
Lütfi ŞEYBAN*

Ölümünden sonra hakkında doğan efsaneye göre o, “mükemmel Hıristiyan şövalyesi timsali ve bütün Haçlı Seferleri tarihinin eşsiz kahramanı” olarak görülür. Godefroi, 1060 yılı civarında Boulogne kontu II.Eustache ile aşağı Lorraine dükü II.Godefroi'nın kızı Ida'nın izdivacından ikinci oğul olarak doğmuştur. Annesi Ida, anne tarafından Büyük Karl'dan gelmekteydi. Godefroi, annesinin mallarının vârisi sayılıyordu, fakat anne-babasının ölümünden sonra imparator IV.Heinrich dükaliği çekip almış ve Godefroi'ya sadece Antwerpen Kontluğunu ve Ardenes'lerde bulunan Bouillon arazisini bırakmıştı. Buna rağmen, Godefroi imparator Heinrich'e Almanya ve İtalya seferlerinde o kadar sâdikâne hizmet etmişti ki, 1082 yılında dükalık, her ne kadar miras bırakma hakkı hariç olmak üzere de olsa, makam olarak kendisine verilmiş bulunuyordu.

Lorraine tamamıyla Cluny tarikatının etkisi altındaydı. Godefroi imparatora sadık kalmış olmakla beraber, Cluny tarikatı öğretilerinin, papa yanlısı etkileriyle onun vicdanını ağırlaştırmaya başlamış olması muhtemeldir. Onun Lorraine'i idaresi faal ve kudretli olmaktan oldukça uzaktı. İmparator Heinrich onu Lorraine dükü olarak muhafaza edeceği hakkında şüpheler mevcutmuş gibi görünmektedir. Bu sebeple o, Haçlı çağrısına kısmen Lorraine'deki geleceği hakkında duyduğu umutsuzluk, kısmen dini sadakat duygularının yeterli olmadığı hakkında duyduğu üzüntü ve kısmen de duyduğu gerçek şevk ve galeyan sebebiyle uymuştu.

Hazırlıklarını büyük bir titizlikle tamamladı. Şantaj yoluyla Yahudilerden para kopardıktan sonra, Meuse kenarındaki Rosay ve Sitenay arazilerini sattı. Bouillon şatosunu da Lüttich piskoposuna rehin bıraktı. Bu suretle oldukça büyük bir orduyu donatacak duruma kavuştu. Birliklerinin sayısı ve evlce hâiz olduğu rütbe ve mevki, Godefroi'ya herkesin hoşuna giden tavır ve hareketiyle muhteşem görünüşünün daha da güçlendirdikleri büyük bir nüfuz ve şöhrat sağlamıştı. Godefroi, özel hayatında disiplinli ve dürüsttü. İri, kusursuz vücutlu ve açık renkli olup açık sarı saç ve sakalı ile kuzey şövalyesinin ideal bir örneği idi. Fakat, orta çapta bir savaşçı olup şahsiyet yönünden de kendisinden daha genç olan kardeşi Baudouin tarafından gölgede bırakılıyordu.

Papa II.Urbanus'un 27 Kasım 1095 tarihinde yaptığı çağrı ile Haçlı hareketi fiilen başlamıştı. İlk Haçlı yemini eden Le Puy piskoposu Adhemar olmuş ve 15 Ağustos 1096 tarihi hareket günü olarak papa tarafından ilan edilmişti. Ancak, 8 ve 20 Mayıs 1096 tarihinde sabırsız davranarak yola çıkan keşiş Pierre l'Ermite'in ordusunun 21 Ekim 1096 tarihli Drakon Savaşında yok olmasından sonra, I.Haçlı Seferine katılan orduların 1096 Sonbaharından itibaren birbiri ardınca İstanbul'a gelişleri başlamıştı. Papa II.Urbanus'un 27 Kasım 1095'teki Haçlı çağrısına asillerden de olumlu cevap gelmişti. Bunların katılımıyla I.Haçlı Seferi gerçekleşmiş ve büyük başarılar elde edilmişti. Bu asiller arasında, kumandasındaki Fransızlar ile birlikte Aşağı Lorraine dükü Godefroi de Bouillon da vardı. Godefroi'nın yanında kardeşleri Boulogne kontu III.Eustache ile Boudouin de Boulogne'den başka, Le Bourg hâkimi Boudouin de Rethel, kont Boudouin II. de Hainaut, kont Renard de Toul ve içinde tanınmış pelçok şövalyenin bulunduğu büyük bir ordu bulunmaktaydı.

Ağustos sonunda Lorraine'den yola çıkan bu ordu, Tuna boyundan ilerleyerek Macaristan ve Bizans topraklarından olay çıkartmadan İstanbul'a vardı ve şehir surlarının dışında, Haliç'in yukarı kısmında karargah kurdu. İmparator Aleksios, Godefroi'den sadakat

* Araştırma Görevlisi, Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih-Ortaçağ Bölümü

yemini almak istedi ve bunu sağlamak için Hugue de Vermandois'yı Godefroi'nin karargahına göndererek kendisini saraya davet ettiğini bildirdi. Ama Godefroi'nin vassallık yemini vermeye niyeti olmadığından, ordular arası çatışmaya varan anlaşmazlıktan sonra Godefroi'yı da karargahını Haliç'in karşı tarafında Pera'ya taşımaya ikna etti.

Godefroi ve ordusunun da içinde bulunduğu Haçlılar, Nisan ayı sonunda Pelekanon'daki karargahtan harekete geçip İzmit körfezini dolaştıktan sonra, altı buçuk ay önce Pierre l'Ermite'nin haçlılarının yok edildiği Drakon Vadisinden ilerleyerek 6 Mayıs günü İznik önüne geldiler. Godefroi da Bouillon kumandasındaki Lorraineliler kuzey surlarının karşısında karargah kurdular. Altı hafta süren kuşatmadan sonra İznik teslim alınarak Bizans'a bırakıldı ve 26 Haziran'da Anadolu içine doğru yürüyüşe doğru geçildi. Eskişehir'in Sarısu ovasına karargah kurdukları gün Sultan Kılıç Arslan da aynı yerde mevzilenmişti. Türkler hücumu gecip Haçlı karargahını sardılar. Kılıç Arslan fazla kayıp vermemek amacıyla ordusunu hızla geri çekti.

Haçlılar 3 Temmuz'da yeniden yürüyüşe geçtiler. Akşehir üzerinden Konya'ya inmeye karar verdiler. Halkının dağlara çekilip tamamen boşalttığı Konya'ya girdikten sonra, Ereğli'ye doğru yollarına devam ettiler. Maraş üzerinden kendileri için daha uygun görünen Anti-Torosları geçip Antakya'ya gitmeyi tercih ettiler. Haçlılar yolculukları zaman zaman zor şartlar altında geçmişte olsa, 20 Ekim 1097'de Antakya önüne gelebildiler ve şehri kuşattılar. Nihayet, 3 Haziran 1098'de Antakya'yı Ermeni dönmesi Firuz'un ihaneti ile ele geçirdiler. 7 Haziran'da Kürboğa Antakya'yı kuşattığında Haçlılar çok zor durumda kaldılar. Sonunda Godefroi ve diğer Haçlılar 28 Haziran'da şehir kapılarını açıp Kürboğa'nın üzerine yürüdüler ve zafer kazandılar.

Antakya'nın ele geçirilişinden sonra askerlerin ısrarı karşısında Raymond, Antakya'yı Bohemund'a bırakıp Haçlılar'ın başına geçerek Ocak 1099'da Kudüs'e doğru yola çıkmıştı. Godefroi ve diğer Haçlı liderleri kalede kalmıştı. Raymond'un kolay ve cazip fetihlerinin haberini alan Godefroi ve öteki liderlerde Raymond'a yetiştiler. Beyrut, Sayda, Akka, Hayfa, Kaysariye, ve Arsuf'a kadar kıyıda güneye inip burada bölgenin içine girdiler. 3 Haziran'da Remle'ye vardılar. Ordu 6 Haziran'da Kudüs'e yöneldi. 7 Haziran Salı sabahı Haçlılar yolun en yüksek noktasına ulaştılar. Buraya Sevinç Tepesi (Mondjoie) adını verdiler. Onca zamandır hayalini kurdukları Kudüs gözlerinin önündeydi. Aynı günün akşamı şehir surları önüne gelerek ordugahlarını kurdular.

Fatımiler'in Kudüs valisi İftiharuddevle, şehri bir süre önce Türkler'in elinden almıştı. Sağlam surlarla çevrili şehirde iyi donanımlı büyük bir ordusu ve savaş makineleri vardı. Godefroi, şehrin kuzeybatı ucundan Yafa Kapısı'na uzayan sur kesiminin karşısında, diğer kumandanlar da öteki kapılarda mevzilendiler. Hücum için gerekli aletlerin, merdivenlerin yapımına koyuldular. Godefroi ve Raymond kendilerine bir hücum kulesi yaptırdılar. Haçlılar genel taarruza 13/14 Temmuz gecesi başladılar. Ertesi gün Godefroi'nin kulesini Çiçek Kapısının yakınındaki surlara yanaştırmayı beceren Haçlılar, çılgıncasına saldırıya geçtiler ve öğlen vakti hücum kulesinden surun üstüne bir köprü uzatmayı başardılar. Önce Litold ve Gilbert adında Tournai'li iki Flaman kardeş köprüden surlara atladılar, diğerleri onları takip etti. Surun bu kesimini ele geçiren Godefroi ve Tankred, adamlarıyla birlikte derhal buaradan şehre indiler. Bu arada Godefroi, ana ordunun şehre girmesini sağlamak için adamlarından bir kısmını Sütunlar Kapısını açmakla görevlendirdi. Şehre giren Haçlılar büyük bir katliam yaptılar. Her şeyin kaybedildiğini gören vali ve adamları, Kudüs'ten canlı çıkan tek Müslüman grup olmuştur.

Kudüs'te öldürülecek Müslüman kalmayınca Haçlı liderleri Kutsal Mezar Kilisesine giderek burada Tanrıya şükür duası ettiler. 17 Temmuz günü ise, şehrin idare şeklini görüşmek için toplandılar. Önce bir kral mı yoksa bir patrik mi seçilmesi konusu gündeme

geldi. Bir kısmı kutsal şehrin dinî otorite ile yönetilmesine taraftardı. Fakat, bu mevkiye layık olan kişi Adhemar ölmüştü. Şimdi bu mevki için gösterilen adaylar ise uygun bulunmuyordu. Sonunda, kraldan önce patrik seçme teklifi bir kenara bırakıldı. Sonraki günler ise, krallık tahtına kimin yükseltilmesi gerektiği hakkında yapılan dedikodular ve entrikalarla dolu geçti. Yüksek rütbeli din adamları ve asilzadelere oluşan meclis, bu mevkiye önce Raymond'u seçti. Fakat o, İsa'nın dikenli taç giydiği şehirde kral olmayı kabul edemeyeceğini söyledi. İkinci seçimi Godefroi kazandı ve teklifi kabul etti. Ancak, politik aldatmaca sözlerle kutsal şehirde krallık tacı giymeyeceğini, kendisine kral yerine "Kutsal Mezarın Savunucusu" (Advovatus Sancti Sepulchri) unvanını alacağını söyledi. Bundan sonra da Arnould adında bir papaz Kudüs patriği seçildi. Arnould, siyasi işlerde Godefroi'ya hiç karışmadı ve kendisini kilise işlerine adadı.

Godefroi'nın idareyi ele almasından sonra Ağustos ayında Haçlılar kendilerine karşı harekete geçmiş ve Remle'ye kadar ilerlemiş olan Mısır Fâtımî ordusunu âni bir saldırıyla yenilgiye uğratınca, Filistin'deki hakimiyetlerini garantilemiş oldular. Ağustos sonunda, başta Normandiya Dükü ve Flandre Kontu olmak üzere birçok Haçlı reisi kuvvetleriyle birlikte Kudüs'ten ayrılarak yurtlarına dönemeye başladılar. Yeminlerini yerine getirmişler, Kudüs'ü Hristiyanlara kazandırmışlardır.

Aynı 1099 yılı Aralık ayında Baudouin ve Bohemund, Haçlı yeminlerini yerine getirmek üzere Kudüs'e geldiler. Bohemund'un yanında, papa tarafından Adhemar'ın yerine tayin edilmiş olan Pisa başpiskoposu Daimbert de vardı; çok ihtiraslı bir adamdı. Bohemund'un entrikaları sayesinde makamından uzaklaştırılan Arnould'un yerine Kudüs patriği seçildi. Daimbert, bu desteği karşılıksız bırakmadı: Bohemund'un Antakya'da Tankred'in pek az önce ele geçirdiği Galilaea'da hakim olmasını kabul etti. Böylelikle, iki Haçlı reisi Godefroi'ya karşı bağımsızlıklarını ilan etmiş oldular. Daimbert'in patrik seçilmesini kabul etmek zorunda kalan Godefroi, onun dünyevi iktidar konusundaki isteklerini de reddecek kadar güçlü değildi. Patriğe kendi ölümünden sonra Kudüs ve Yafa'nın idaresine söz verdi. Teokratik hakimiyet kurulmak üzereydi. Fakat, 18 Temmuz 1100 tarihinde Godefroi öldüğünde patrik Daimbert, Tankred ile birlikte Hayfa'yı zapt için seferdeydi. Godefroi'nın yakınları ise, gizlice onun Urfa'daki kardeşi Baudouin'e Kudüs'e gelip idareyi eline alması için haber göndermişlerdi. Daimbert atlatılmıştı. Godefroi'nın taraftarlarına karşı tek başına bir şey yapamazdı. Derhal Bohemund'a bir mektup yazarak Baudouin'in Kudüs'e gelmesini –icabında zorla- engellemesini istiyor ve bu hizmetinin karşılığında kendisine Filistin'in idaresini vermeyi teklif ediyordu. Fakat, mektup adresine ulaşmadı; zira tam bu sırada Bohemund Malatya üzerine çıkmış olduğu sefer sırasında Danişmendli Beyi Gümüştekin'e esir düşmüş bulunuyordu. Şans Baudouin'den yanaydı. Kudüs'e gelip idareyi ele aldı. 1100 yılı Noel'inde davayı kaybettiğini anlayan patrik Daimbert, isteksiz de olsa, Bthlehem'deki (Beytüllahm) Doğu Kilisesine Baudouin'e Kudüs Kralı olarak taç giydirdi. Böylece, Kudüs'te bir kilise devleti değil, başından beri Haçlıların gerçek hedeflerini açıkça ortaya koyar biçimde resmen bir feodal krallık kurulmuş oldu.

KUDÜS KRALI I. BAUDOUIN VE BOULOGNE (1100-1118)

Baudouin, Aşağı Lorraine dükü ve Kudüs'ün ilk kralı Godefroi de Bouillon'un küçük kardeşidir. 1065 yılı civarında Boulogne kontu II.Eustache'ın oğlu olarak dünyaya gelmiştir. Ruhani mesleğe intisabı kararlaştırıldığı için ailenin mülkünden kendisine hiçbir hisse tanınmamıştır. Reims'teki Büyük Mektep'te yapmış olduğu tahsilin kendisine kültür ve aydınlık aşılmasına rağmen, tabiatı hiç de bir kilise adamına benzemiyordu. Çünkü, tahsilden sonra dünyevi hayata dönmüş ve muhtemelen abisi Godefroi'nın hizmetine girmişti.

Godefroi'dan daha boylu poslu, siyah saçlı, beyaz tenli, inatçı, mağrur, soğuk, dayanıklı fakat gösterişe ve zevkine düşkün yapıdaydı. 1095'te papanın yapmış olduğu Haçlı Seferi çağrısını sevinçle karşıladı. Çünkü, yırdı ona hiçbir gelecek vaat etmiyordu. Belki Doğu'da bir krallık ele geçirebilirdi. Sefere çıkarken geri dönem düşüncesinde olmadığı için Norman asıllı karısı Godvere de Toeni ve çocuklarını da yanına aldı. Godefroi ile ordusuna katılıp I.Haçlı Seferine çıktı. Macaristan üzerinden İstanbul'a gelindiğinde İmparator Aleksios ile Godefroi arasında cereyan eden vassallık yemini mücadelesinde Bizans tarafına birkaç kez göz dağı saldırısında bulunduyorsa da işe yaramadı.

Haçlı ordusu Çukurova önlerine geldiğinde, Bizanslı klavuzların uyarısıyla Antakya yönüne tehlikeli ve sıcak Çukurova bölgesinden değil de Kayseri üzerinden giderken imparatora düşmanlık duygusu içinde olan Baudouin, Tankred ile birlikte Güney İtalya Normanlarından bir grubu yanlarına alarak ordudan ayrılıp, 10 Eylül 1096 tarihinde Toros geçitlerinden Çukurova'ya indi. Baudouin, İznik'te Bagrat adında bir Ermeni ile dostluk kurmuştu. İmparatorluk hizmetinde de bulunmuş olan Bagrat, onun maiyetine girmişti. Bu nedenle, Baudouin Ermenilerin sorunlarına karşı ilgi duymaktaydı. Muhtemelen Bagrat, ailevi ilişkilerle bağlı bulunduğu Fırat civarındaki Ermeni devletçiklerine Baudouin'nin yardımını sağlamak amacındaydı. Tankred'in kendisinden önce bölgeye yürümesinin ardından hakimiyet fırsatını kaçırmamak için yola koyuldu ve henüz ele geçirdiği Tarsus'u Tankred'in elinden aldı. Ana Haçlı ordusunda kalan karısı Gogvere'in Maraş'ta hastalanması üzerine, onu son defa görmek üzere Maraş'a geldi. Karısının ölümünden sonra ordudan tekrar doğu yönünde ayrıldı. Yanında 100 atlı, danışmanı Bagrat ve ordu papazı tarihçi Fulcherius Carnotensis vardı.

Fırat civarındaki Ermenilerin daveti üzerine, savaşla Türkler'den almak zorunda olmadığı Ermeni bölgesinin hakimi olmaya karar verdi. 1097 kış ayları başında Baudouin Fırat'a kadar bütün bölgenin işgalini tamamlamış ve Ravendan (Ravendel) ile Telbâşir'i (Turbessel) zaptetmişti. Antakya'yı Haçlılardan kurtarmak üzere yola çıkan Kürboğa'dan korkan Urfa hakimi Ermeni Thoros'un daveti üzerine 1098 Şubat ayında Urfa'ya girdi ve hakimiyete ortak oldu. Ancak, Bizans memuru ve Ortodoks olduğu için halk tarafından sevilmeyen Thoros, bir suikastte öldürülünce Baudouin, Urfa kontu unvanını aldı.

Baudouin'nin başarılarını duyan Antakya'daki Haçlılardan kendisine katılanlar oldu. Antakya'ya giden Kürboğa'nın saldırısı Baudouin'e itibar, Haçlı ordusuna da zaman kazandırmıştı. Haçlı ordusu binbir güçlkle Kudüs'e doğru yol alırken, o Asya'nın derinliklerinde zengin ve güçlü bir devletçik kurmuştu. Haçlı seferi onun şahsında en kabiliyetli ve en zeki devlet adamını çıkartmıştı.

Haçlıların Kudüs'ü almaları, Godefroi'nın Kutsal Mezarın Bekçisi sıfatıyla ilk Kudüs kralı, sonra Baudouin, 1099 yılında diğer Haçlı reisleriyle birlikte Kudüs'e hacca gitti. 1100 yılı Ağustos sonunda abisi Godefroi'nın ölümü üzerine kendi yerine kuzeni Baudouin de Bourg'u kendi vassallığı altında Urfa Kontluğu makamına getirerek, 2 Ekim'de Kudüs'e doğru yola çıktı. Kudüs patriği Daimbert ile Haçlı reislerinden Bohemund'un kendisine engel olma çabasına rağmen, 9 Kasım'da Kudüs'e gelerek halk tarafından sevinçle karşılandı. 11 Kasım Pazar, yani Aziz Martinus-Noel Günü Bethlehem'deki Doğu Kilisesinde yapılan törenle Kudüs kralı unvanını aldı. Bu suretle, batı Avrupa asilleri arasında nihayet kesin bir başarıya ulaşan, Boulogne kontunun yoksul küçük oğlu Baudouin olmuştu. Bütün rakipleri Batı'ya geri dönmüşler, kalanlardan Bohemund esir düşmüş ve Raymond ise İstanbul'daydı.

Baudouin, Fâtîmî veziri el-Efdal'in gönderdiği orduyla 1102 tarihinde savaşa tutuştu. Remle'de canını zor kurtardı. Ancak, hemen peşinden 1103 tarihinde Yafa'da Mısırlıları mağlup etmeyi bildi. 1103'te Akka'yı kuşattıysa da ancak, Hristiyan müttefikleriyle birlikte 26 Mayıs 1104 tarihinde Akka'yı teslim alabildi. 1105 yazında el-Efdal'in Filistin'i geri alma

teşebbüsü, yani 3. Remle savaşı yine Baudouin'nin zaferiyle neticelendi. Dış siyasette Baudouin'nin esas gayesi krallığa yeterli sahil sağlamak olmuştu. 1109'da Trablus'a müdahale etmekle Frank Doğu'nun en yüksek kralı olduğunu göstermişti. Türkler ve Araplar ile yaptığı başarılı mücadelelerden aldığı cesaretle, 1117 yılında Mısır içlerine yaptığı bir sefer esnasında ölümcül bir hastalığa yakalandı ve hemen geriye Filistin'e çekildi. 2 Nisan 1118 tarihinde sınır kalesi el-Arîş'te, Remle piskoposunun kolları arasında öldü. Cenazesi Kudüs'e getirilerek 7 Nisan Paskalya Gününde Kutsal Mezar Kilisesinde abisi Godefroi'nın yanına gömüldü.

Baudouin, büyük bir kral olmuştu. Yorulmak bilmez bir gayretle yaptığı seferler ve her fırsatı kullanması sayesinde tevarüs etmiş olduğu çürük organizasyonu, bütün tarihî Filistin eyaletini içine alan sağlam bir devlet haline yükseltmişti. Kuzeyde Beyrut'tan, güneyde Bi'risebâ'ya ve doğuda Ürdün'e kadar bütün Filistin ülkesini hakimiyeti altında tutuyordu. Müslüman komşularının da itibarını kazanmıştı. Frank Doğu'daki Hristiyan kardeşlerinin hepsi de onun yüksek hakimiyetini tanımaktaydılar. Faaliyetleri, Kudüs Krallığının kolayca tahrip edilmemesine bir garanti teşkil etmişti.

GODEFROI DE BOUILLON BİBLİYOGRAFYASI

- ANNA KOMNENE, *Alexias (1069-1118)*, (nşr. A. Reifferscheid), I-II, Leipzig 1884
Ioannes ZONARAS, *Cronique*, Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae, Bonn
Mikhail GLYCAS, *Cronique*, Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae, Bonn
Raimundus AGUILERS, *Historia Francorum qui Ceperunt Therusalem (1099)*, Recueil des Historiens des Croisades, occ., III
ANONİM, *Gesta Francorum et Aliorum Hiesrosolimitanorum (1100/1101)*, (De Hierosolymitano Itinere adlı versiyonu), R.H.C., occ., III
ANONİM, *Expediitio contra Turcos*, R.H.C., III
Hugue de FLEURY, *Cronique*, R.H.C., V
Henry of HUNTINGTON, *Cronique*, R.H.C., V
Albertus AQUENSIS, *Liber Christianae Expeditionis pro Ereptione et Restitutione Sanctae Hierosolymitanae Ecclesiae (1130)*, R.H.C., IV
Willermus TYRENSIS, *Historia Rerum in Partibus Transmarinis Gestarum*, R.H.C., occ., I
İBNÜ'L-KALÂNİSÎ, *Zeylû Târîhi Dimeşk*, Leiden 1908
İBNÜ'L-ESÎR, *el-Kâmil*, Beyrut 1966
İBNÜ'L-AZRAK, *Târîhu Meyyâfârîkîn ve Âmid*, Kahire 1959
İBNÜ'L-ADÎM, *Zübdetü'l-Haleb*, I-II, Dimeşk 1951-1968
El-AZÎMÎ, *Târîh*, (nşr. C. Cahen), J.A., CCXXX, 1938
Urfalı MATEOS, *Vekâyinâme*, (nşr. ve trc. E. Dulaurier), Paris 1858
ANONİM, *Süryani Vekâyinâmesi*, (nşr. J.B. Chabot), I-III, Paris 1918
ABU'L-FEREC İbnü'l-İbrî (G. Baudouinrhebraeus), *Chronicon Syriacum*, (İng.çev. E.A.W. Budge), I-II, Oxford 1932
Süryani MIKHAIL, *Khronik*, (nşr. ve trc. J.B. Chabot), I-IV, Paris 1899
T. BREYSIG, *Gottfried von Bouillon vor dem Kreuzzuge*, Westdeutsche Zeitschrift für Geschichte, XVII, Trier 1898
F. BUHLX, "el-kuds", *Encyclopedia of Islam*
L.C. CAETANI, *Annali del Islam*, I-VII, Milano 1914
F. CHALANDON, *Essai sur le regne d'Alexis I comnene (1080-1118)*, Paris 1900
F. CHALANDON, *Histoire de la premiere croisade*, Paris 1925
Ch. DIEHL, *La societe Byzantine a l'epoque des comnenes*, Paris 1919
H.V. SYBEL, *Geschichte des ersten Kruzzuges*, Leipzig 1841
H. HAGENMAYER, *Geschichte des ersten Kruzzuges*, Innsbruck 1901
L. BREHIER, *L'Eglise et l'Orient au Moyen Age. Les Croisades*, Paris 1928
R. GROUSSET, *Histoire des Croisades et du Royaume franc de Jerusalem*, I, Paris 1934

- S. RUNCIMAN, *Haçlı Seferleri Tarihi*, (çev. F. İşıltan), I-III, Ankara 1986
İşın DEMİRKENT, *Haçlı Seferleri*, İstanbul 1997
G. OSTROGORSKY, *Bizans Devleti Tarihi*, (çev. F. İşıltan), Ankara 1995
A. Süryan ATİYYE, *Crusade. Commerce and Culture*, London 1962
J. L. LA MONTE, *Feodal Monarchy in the Latin Kingdom of Jerusalem*, Cambridge 1932
J.F. MIAHAUD, *Histoire des Croisades*, I-V, Paris 1922
C. MOELLER, *Godefroi de Bouillon et l'Avouerie du Saint-Sepulcre*, Melanges Godfried Kurth, I, Liege 1908
D.C. MUNRO, *The Kingdom Crusaders*, New York 1936
H. PIGEONNEAU, *Le Cycle de Croisade et la Famille de Bouillon*, Saint-Cloude 1877
W.B. STEVENSON, *The Crusaders in the East*, Cambridge 1907